

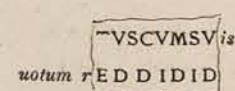
695 Trieste, trovata 1656 nel cavar fondamenti alla incenerita chiesa di S. Maria del Mare fuori le mura et porta di Cavana SCUSSA. — Trovata 1550 nella villa di Pedevana (prope Feltriam) e posta nel campanile di S. Rocco con gran dolore degli amatori dell' antichità CORNO.

RVFIVS · CVSTOS · PRO · VOTO · SVO · FIERI
CVRAVIT · PAVIMENTVM · ANNO
D · X · V

2 post CVRAVIT hiatum indicat Cornu. — 2. 3 ANNO || D · X · V Scussa et della Croce 511, AN · DXV idem 237, ANN · DXV Cornu; LONG · P · DXV emendat Kandler; ego puto fuisse anno [illo] imperatoris (illius) in Jdictione) XV.

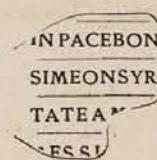
Scussa Kandleri p. 14, ed. p. 38. 128, a quo aperte pendet della Croce p. 237. 511, ab hoc qui fraude rettulit inter Feltrenses dal Corno (1710) p. 155. A prioribus Kandler in Istria 1847 p. 38.

696 lapis Tergeste alla Madonna del mare rep. 1825 una cum pavimento musivi operis.

Rossetti musaico scop. in Trieste p. 16 et tab. II.

697 Tergeste in museo.

Descripti.

XII. Ager inter Tergeste Aquileiam Alpes Iuliae.

Tergeste cum propter commercium ex Hadriatico ad regiones Danuvianas celebris et sit et fuerit, mirum est viae, per quam Tergestini eo commearint, tam exiguum memoriam superesse; scilicet scribit solus Strabo 7, 5, 2 p. 314: καὶ ἐν Τεργέστε πάντας Καρυκῆς ὑπέρθετος ἐστι διὰ τῆς Ὁχρᾶς εἰς ἔναος Λουγέων καλούμενον significatque praeterea Velleius 2, 110 ea aetate plerumque ad Pannonios iter factum esse per Tergeste et Nauportum. Oram montem constat esse partem Alpium Iuliarum maxime depresso (*Birnbaumer Wald*), item Nauportum ibi fuisse ubi nunc est Oberlaibach; paludes Lugeae igitur videntur indicari eae quae sunt ad Laibacum vel hodie notissimae. — Saepius ut par est (nam Aquileiam ea aetate longe magis floruisse quam Tergeste nemo ignorat) memoratur via similis ab Aquileia ducens Nauportum et Emonam relata etiam in itineraria, unde quae hic pertinet partem Cisalpinam subscriptissimus:

Itin. Ant. p. 128:

Aquileia

XXXVI

fluvio Frigido

XXII

Itin. Hierosol.:

Aquileia

XI

ad Undecimum

XII

ad Fornolus

XII

castra; inde surgunt Alpes Iuliae

VIII

ad Pirum; summas Alpes

X

Peutingeriana:

Aquileia

XIII

ponte Sonti

.....

fluvio Frigido

XV

in Alpe Iulia

V

Longatico

Longatico

Longatico

Ex his pons Sontii memoratur in historia belli gesti a. 489 inter Odoacrem et Theodosicum, qui ex Illyrico veniens illum primo vicit Venetiarum fines ingressus ad pontem Sontii testibus Cassiodorio var. 1, 18 et chr. ad h. a. et anonymo Valesiano c. 50 et fastis chronographo a. 354 adiunctis ad a. 490 et Iordan c. 57. Fluvium omnes dicunt Sontium excepto chronicus Cassiodori, ubi est Isontius; eundem esse ad quem substitut Maximinus distantem ab Aquileia m. p. XVI (Herod. 8, 4), recte observavit Cluverius p. 187. Pontem autem eum ipsum videri, quem una cum via Gemina a porta ad eum ducente restituit idem Maximinus imperator c. a. 235 p. C., demonstrabitur in miliariis. Ad flumen Frigidum devicit Theodosius Eugenius a. 394 testibus Claudiano (in tertium cons. Honorii v. 99: *Alpinae rubuere nives et Frigidus annis mutatis fumavit aquis*) aliisque. Sontius hodie quoque nomen retinet; Frigidus fluvius is est qui nunc dicitur Wippach. — Tertia denique, quae per has partes transit, via est quae dicit Aquileia ad Timavum, quo numerantur m. p. XII secundum itinerarium Antonini p. 270. 273. Ibi bivium est procediturque dextrorum m. p. XII (secundum itin. Ant., XIII secundum Peutingeranum; non recte Plinius 3, 1, 28 Aquileia Tergeste numerat m. p. XXXIII), per castellum Pucinum vino nobile (Plin. 3, 1, 28 cf. 14, 6, 59. 60. 17, 4, 31 et Ptolemaeus 3, 1, 28) quaerendum circa Nabresinam, ad coloniam Tergeste. Sinistrorum vero itur Tarsaticam (cf. vol. 3 p. 388) per mediterranea Histriae

et Dalmatiae stationibus his indicatis in solo itinerario Antoniniano p. 273: fonte Timavi — m. p. XII — Avesica — m. p. XVIII — ad Malum — m. p. XVII — ad Titulos — m. p. XII — Tharsatico. Hae ignotae sunt omnes; incidit autem in hasce partes vicus Matera, unde prodiit titulus memorabilis n. 698 qui nominat agrum nescio quorum Rundictium, in hoc caput, licet loco fortasse non suo, relatus maxime ob eam causam, ut in confiniis Italiae Dalmatiae Pannoniae reperti tituli ne cum Histricis certis confunderentur. Contra clara et ampla memoria superstes Timavi sive fontis (itin. Ant. l. c.; Peutingerana; Vergilius Aen. 1, 244; Plin. 14, 6, 60; Vibius Sequester p. 22 Ob.; cf. Strab. 5, 1, 8 p. 214) sive lacus (Liv. 41, 1, 2) sive stagni (Claudian. de tertio cons. Honorii v. 120) sive fluvii (Plin. 2, 103, 225. 229. 3, 18, 127; Posidon. apud Strab. 5, 1, 8 p. 215), quippe coniuncti cum antiquis fabulis Argonautarum (Martialis 4, 25; 8, 28, 7), ut ipse Hister inde olim prorumpere crederetur in Hadriaticum (supra p. 41: Posidon. l. c. collato Strabone 6, 2, 9 p. 275 et Plinio 3, 18, 127), nobilitatique cum sacrario Diomedis ipsi fonti cognomine (Strab. 5, 1, 8 p. 214) tum Livii annalibus carminibusque Vergilii (Aen. 1, 244; georg. 3, 475; ecl. 8, 6). Hic sufficit remisisse lectores ad praeclaram de Timavo Cluverii expositionem (p. 189 sqq.) et ea adscriptisse, quae magis spectant ad res nostras. De loco Timavi constat cum per numeros itinerariorum tum propter naturam locorum singularem et antiquis relationibus congruam. In agro Aquileiensi Timavum fluere diserte scribunt Sequester l. c. et Plinius h. n. 2, 103, 225 et Martialis 4, 25; denique Aquilis fluvius nominatus apud unum Zosimum 5, 29 (non curamus enim qui male eum compfavit Sozomenum hist. eccl. 1, 6, apud quem Aquilis adeo influit in Eridanum) videtur esse ipse Timavus. Fontes ibi fuisse calidos Plinius auctor est (2, 103, 229. 3, 25, 151) et sunt ibidem hodie, unde balneae quoque et nunc sunt ibi et fuisse aetate Romana significant tress dueae apictae in Pentingerana.

Tituli in his partibus ineultis et horridis reperti sunt perpauci nec magni momenti. Duo n. 703. 704 docuerunt aetate liberae rei publicae stetisse ultra Timavum aedem Minervae dedicatam a sociorum portitorum sive servis sive libertis; quod tuto referemus ad fines Italiae Galliaeve Cisalpinae qui fuerunt ante Augustum. Aliam aedem Spei Augustae dedicatam esse ad ipsos fontes Timavi declarant tituli n. 706. 707. 708. Denique publici aedificii titulus fractus legitur n. 713. Reliqui vero qui hoc capite eduntur sive sacri sive sepulcrales argumenti sunt mere privati.

Proprie ad hunc tractum pertinent commentarii tres hi: Iovitae Rapii vel Iacobi Valvasonis de thermis ad Timavi ostia commentarius insertus syllogae sic inscriptae 'de balneis omnia quae extant apud Graecos, Latinos et Arabas scriptores' (Venetiis apud Iuntas 1553 fol.) f. 307; *Memoria dell'i sigg. abb. Giuseppe Berini*, *L(eonardo) Brumati*, *Gian Battista Vatta* intorno a tre iscrizioni Romane nel muro della chiesa di S. Giovanni di Duino (Udine 1820. 4. pp. 14); *Iosephi Berini indagine sullo stato del Timavo e delle sue adjacenze* (Udine 1826. 4. pp. 64). In topographiam solam inquirit Kandleri *discorso sul Timavo in nuptiis Guastalla-Levi celebrandis editus Tergeste a. 1864.*